Nasjonalarkivet

Deres ref.: Vår ref.: 83/26/HKJ Dato: 9. oktober 2026

Innspill fra Norges museumsforbund til program for utviklingsmidlene 2027–2029

Norges museumsforbund takker Nasjonalarkivet for anledningen til å levere innspillet litt etter fristen som falt mellom styremøter. Vi er også takknemlige for at vi er så godt involvert i prosessen med både utvikling av ny strategi for privat arkiv og program for utviklingsmidlene, som er viktige for museumssektoren.

Utviklingsmidlene er av særlig stor betydning for Norges museumsforbund og våre medlemmer. I møter med beslutningstakere har Norges museumsforbund særlig understreket at dette er midler som utløser utviklingsprosjekter i hele landet og styrker museer som arkivinstitusjoner med ulike størrelser, oppgaver og forutsetninger. Det er av stor betydning at den nye innretningen bidrar til at flere søker om utviklingsmidler og aktivitet og utvikling i alle regioner. Samarbeid mellom ulike institusjoner har også stor verdi.

Privatarkiv i museene

Museene forvalter en viktig del av privatarkivene i Norge. Mange konsoliderte museer fungerer som viktige arkivinstitusjoner. De sikrer lokalhistorie og arkiver etter lokale bedrifter, ofte med nasjonale og regional betydning i tillegg. Privatarkivene er uvurderlige i museenes samlinger og det er viktig for museene at privatarkivstrategien, handlingsprogrammene og utviklingsmidlene blir hode styringsdokumenter og virkemidler også for museene fremover.

Hovedanbefaling

Norges museumsforbund anbefaler at prosessen med nytt program for utviklingsmidlene utsettes i ett år.

Vi mener det vil tjene formålet om en beholder dagens modell i 2027 og bruker året til å forberede neste programperiode grundig. I samarbeid med Arkivforbundet mener vi det er to viktige grunner til dette. Det ene er behov for en helhetlig evaluering av hva utviklingsmidlene har bidratt til i perioden 2023–2026. Spørsmål som bør besvares er: hvilke

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

resultater som er oppnådd, hvilke aktører har deltatt og geografisk fordeling, hva som har fungert godt, og hvilke behov som fortsatt ikke er dekket. Den andre grunnen er at det kommer en ny nasjonal privatarkivstrategi i 2027, og føringene derfra må få reell betydning for innretningen av den nye ordningen.

Ett års utsettelse gir Nasjonalarkivet og sektoren nødvendig tid til å vurdere kunnskapsgrunnlaget, konsekvensene av de ulike modellene og hvordan privatarkiv best ivaretas. Målet er at programmet for **2028–2030** skal være godt utredet, vurdert og forankret – og ikke vedtatt før erfaringene fra inneværende periode og den nye strategien verken er vedtatt eller tatt ordentlig inn i arbeidet.

Alternativ anbefaling

Ut ifra disse alternativene anbefaler Norges museumsforbund Alternativ A «Bred støtteordning», som best ivaretar bredden av medlemsinstitusjoner og bør være grunnmodellen for neste programperiode.
Subsidiært forslag: Hvis omleggingen besluttes gjennomført fra 2027, må Alternativ A være grunnmodellen. Privatarkiv må prioriteres innenfor et eget spor der støtteordningen må inkludere foto og audiovisuelle arkiv. Midlene må også fordeles over hele landet under forutsetninger av at det er kommet inn gode søknader. Kravene må også tilpasses små og mellomstore aktører.

Vurdering av modellene i presentasjonen

Alternativ A – «Bred støtteordning»: anbefales. De tre inngangene «Utforske og teste (Arkivspira)», «Utvikle og ta i bruk (Arkivveksthuset)» og «Sikre privatarkiv (Startskudd)» er velprøvde og gir plass til både små og store fagmiljøer, pilotprosjekter og konkrete tiltak for sikring, ordning og tilgjengeliggjøring. Modellen legger til rette for landsdekkende tildelinger og et tydelig ansvar for privatarkiv.

Alternativ D – «Effektmodellen»: bør innpasses i Alternativ A, ikke brukes som egen modell. Alle søkere kan kort beskrive behov, aktivitet, forventet resultat, målgruppe og hvordan erfaringene skal dokumenteres og deles. For små prosjekter bør et enkelt skjema være tilstrekkelig; større utviklings- og infrastrukturprosjekter kan ha tydeligere krav til milepæler, implementering og overføringsverdi.

For privatarkiv kan effektmål være at arkiv i fare for å gå tapt sikres, dokumentasjonshull reduseres, underrepresenterte grupper dokumenteres, digitalt skapte arkiv bevares, eller materiale blir ordnet, gjort søkbart og brukt. Mindre prosjekter kan dokumentere dette med

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

en kort før- og etter beskrivelse og opplysninger om materialtype og omfang. Bevaringsverdi, representativitet og risiko for tap må veie tyngre enn volum, effektiviseringsgevinst og nasjonal skalering.

Hvorfor Norges museumsforbund sier nei til Alternativ B og C

Alternativ B – «Strategisk utviklingsmotor»: anbefales ikke som hovedmodell. Færre, større og mer komplekse prosjekter vil favorisere aktører med egne prosjektressurser, økonomisk handlingsrom og etablerte partnerskap. Det kan redusere deltakelsen fra små fagmiljøer, svekke den geografiske spredningen og konsentrere midler og kompetanse hos få og dominerende aktører. Museene representerer bredden i arkivinstitusjoner og dette må ivaretas som premisser for utviklingsmidlene slik at de får nedslag landet rundt.

Alternativ C – «Trinnvis innovasjonsmodell»: anbefales ikke. Kravet om at videre finansiering må finnes i andre ordninger passer dårlig for privatarkivfeltet og mindre institusjoner, som har få eller ingen alternative finansieringskilder. Gode piloter kan stoppe før løsningene tas i bruk. «Sikre privatarkiv (Startskudd)» må derfor være et selvstendig spor.

Privatarkiv må ha en tydelig og vesentlig plass

Privatarkivsporet er avgjørende. Norges museumsforbunds medlemsinstitusjoner forvalter dokumentasjon fra organisasjoner, bedrifter, lokalsamfunn og enkeltpersoner i hele landet. Fordi bevaring av privatarkiv ikke er tilstrekkelig finansiert gjennom faste ordninger, er utviklingsmidlene ofte avgjørende for kartlegging, sikring, ordning, digitalisering og tilgjengeliggjøring.

- **Reserver en betydelig andel til privatarkiv og fordel midlene i hele landet.**
- **Gi små og mellomstore institusjoner reell tilgang til ordningen.**
- **Premier relevante samarbeid uten å gjøre det obligatorisk.**

Prioriteringer i verdikjeden

Programmet bør støtte hele verdikjeden for privatarkiv: kartlegging og innsamling, sikring og bevaring, ordning og katalogisering, digitalisering, tilgjengeliggjøring og bruk. Behovene varierer mellom institusjoner og materialtyper, og leddene er gjensidig avhengige. Digitalisering bør kunne støttes som del av helhetlige prosjekter, også nødvendig etterarbeid for kulturarvsmateriale som digitaliseres i Mo i Rana: kvalitetssikring, metadata,

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

kontekst, katalogkobling, rettighetsavklaringer og publisering. Digitaliseringen får først full verdi når materialet blir søkbart, forståelig og tilgjengelig.

Kulturpolitisk relevans og forholdet til andre digitaliseringsordninger

Utviklingsmidlene må ha en tydelig kultur-, arkiv- og samfunnsdokumentasjonspolitisk begrunnelse og komplettere Nasjonalarkivets øvrige oppgaver. Vektleggingen av privatarkiv, regional kulturarv, underrepresenterte grupper og tilgang til historiske kilder gir ordningen en klar kulturpolitisk profil. Blir programmet en generell ordning for digital omstilling i offentlig sektor, vil denne særarten svekkes.

Arkiv består av langt mer enn papirdokumenter: blant annet fotografier, film, lydopptak, kart, tegninger, registre, databaser, e-post, nettsider, fagsystemer og annet digitalt skapt materiale. Programmet må ta høyde for at ulike materialtyper krever ulike metoder for sikring, bevaring, ordning, digitalisering og tilgjengeliggjøring.

Avgrensning mot andre ordninger. Kommunal dokumentasjonsforvaltning og håndtering av digitalt skapte arkiver hører hjemme i programmet når tiltaket løser en arkivfaglig utfordring, som dokumentfangst, bevaring, uttrekk, metadata, innsyn eller langtidsbevaring. Generell tjenesteutvikling og omstilling i offentlig sektor, automatisering, ordinær drift og lovpålagte oppgaver kan finansieres gjennom andre virkemidler, blant annet Stimulab og Digdirs medfinansieringsordning. Nasjonalarkivets støtte fra sistnevnte i 2026 til videreutvikling av Digitalarkivet viser at store digitale infrastrukturtiltak har andre finansieringsspor.

Rammen bør økes, og hele bevilgningen bør gå til søkerne.
Når utviklingsmidlene nå ligger som en ordinær bevilgning over statsbudsjettet, og ikke lenger finansieres gjennom spillemidlene, bør dette følges opp med en høyere og mer forutsigbar årlig ramme. I 2025 økte utviklingsmidlene fra 15 til 18 millioner kroner. Nasjonalarkivet brukte 800 000 kroner til administrasjon, slik at 17,2 millioner kroner var tilgjengelig for tildeling. Av økningen på 3 millioner kroner kom dermed 2,2 millioner kroner søkerne direkte til gode. Samme år mottok Nasjonalarkivet 74 søknader på om lag 47 millioner kroner – nær tre ganger tildelingspotten. Nasjonalarkivet har også i interne budsjettinnspill til Kultur- og likestillingsdepartementet tatt til orde for en økning. Norges museumsforbund støtter dette, men mener administrasjonen bør finansieres over Nasjonalarkivets driftsramme eller gjennom en særskilt bevilgning.

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866

Innovasjon, effekt og krav til prosjektene

Programmet bør gi plass til mange mindre utviklingsprosjekter og noen større satsinger med tydelig sektorvirkning. Det må være mulig å få støtte både til utprøving, implementering og spredning av dokumenterte resultater, slik at gode løsninger faktisk tas i bruk.

Samarbeid og krav må tilpasses. Samarbeid kan styrke løsninger, kompetansedeling og gjenbruk og bør premieres når det er relevant. Det må likevel ikke være et absolutt krav: Fylkeskoordinerende ledd for privatarkiv, store institusjoner og aktuelle partnere er ujevnt fordelt i landet. Generelle partnerkrav kan derfor favorisere sterke regioner og svekke mulighetene for små institusjoner.

Norges museumsforbund mener at de fylkeskoordinerende leddene bør få stabil statlig støtte, slik at de kan bygge kompetanse, nettverk og varig effekt over tid. De museene som fungerer som fylkeskoordinerende legg må også anerkjennes i det videre arbeidet på lik linje med øvrige arkivinstitusjoner.

Slik grunnfinansiering er en sak utenfor utviklingsmidlene, men henger tett sammen med ambisjonen om god regional tilstedeværelse og et systematisk privatarkivarbeid i alle fylker. Inntil slike strukturer er på plass over hele landet, bør også faglig forankring, nettverksdeling, intensjonsavtaler eller samarbeid om deler av prosjektet kunne godtas. Kravene må tilpasses prosjektets størrelse, formål, geografi og søkerens kapasitet.

Oppsummering

Anbefaling: Behold dagens modell i 2027 for å evaluere perioden 2023–2026 og innarbeide den sluttførte privatarkivstrategien. Vedta deretter en godt utredet og forankret ordning for **2028–2030**, med Alternativ A som grunnmodell, et tydelig privatarkivspor og en enkel, skalert effektlogikk. Ordningen må være landsdekkende og tilgjengelig for små og mellomstore aktører. Samarbeid bør premieres, men ikke kreves. Alternativ B og C bør ikke legges til grunn.

Ole Aastad Bråten
Styreleder

Hanne K. Jakhelln
generalsekretær

Dokumentet er digitalt godkjent og har derfor ikke signatur

Norges museumsforbund
Norwegian Museum Association
Akersgata 43
0158 OSLO, Norge/Norway

sekr@museumsforbundet.no
museumsforbundet.no
org.nr 977237866